

## Seznam příloh

**Příloha č. 1.** Případová studie - zápis z khmerského tradičního pohřbu (se zaměřením na projevy animismu)

**Příloha č. 2.** Přepsané rozhovory Kambodža (7 respondentů - 3 šamani - 2 z rurálního prostředí - 1 z urbánního prostředí, 1 žena z Phnompenh, 3 obyvatelé vesnice Banteay Rasey)

**Příloha č. 3.** Přepsané rozhovory Vietnam (4 respondenti - 2 mniši, kurátorka khmerského muzea a prodavačka občerstvení - polostrukturovaný a následně narativní rozhovor)

**Příloha č. 4.** Dotazník ve vietnamštině (z výzkumu ve Vietnamu)

**Příloha č. 5.** Dotazník přeložený z vietnamštiny do češtiny (z výzkumu ve Vietnamu)

**Příloha č. 6.** Struktura rozhovoru z Kambodži v angličtině, češtině i v khmerštině

**Příloha č. 7.** Struktura rozhovoru z Vietnamu

**Příloha č. 8.** Tabulky procentuálních výsledků z výzkumu ve Vietnamu (základní info o respondentech)

**Příloha č. 9.** Tabulky procentuálních výsledků z výzkumu ve Vietnamu (typy subjektů)

**Příloha č. 10.** Tabulky výsledků s odpověďmi na výzkumnou otázku č. 1

**Příloha č. 11.** Tabulky výsledků s odpověďmi na výzkumnou otázku č. 2

**Příloha č. 12.** Tabulky výsledků s odpověďmi na výzkumnou otázku č. 3

**Příloha č. 13.** Tabulky výsledků s odpověďmi na výzkumnou otázku č. 4

**Příloha č. 14.** Výpovědi příslušníků etnika Khmer Krom z dokumentu “Eliminated without bleeding”

**Příloha č. 15.** Slovníček pojmů

**Příloha č. 16.** Obrázky

# Příloha č. 1

## Případová studie

Tato případová studie vznikla pouze jako doplnění metody zúčastněného pozorování v rámci kvalitativního výzkumu prováděného na území Kambodži. Nejedná se o popis průběhu pohřební ceremonie, protože svým obsahem by si toto téma zasloužilo samostatnou práci. Ještě bych ráda poznamenala, že se jednalo o pohřební ceremonii, která se konala v rurálním prostředí ve vesnici Banteay Rasey, zaznamenala jsem tedy vše, co se mi podařilo odpozorovat. Některé prvky místní pohřební ceremonie jsou proto natolik specifické pro danou oblast, že nebylo možné dohledat informace, se kterými bych mohla zápisky sebrané ze zúčastněného pozorování komparovat.

**Ukázka č. 1:** Zápis z khmerského tradičního pohřbu, kterého jsem se zúčastnila 28. listopadu v roce 2016. Zaměřeno na projevy animismu.

Jednalo se o pohřeb syna starosty vesnice, který se svou přítelkyní tragicky zahynul při dopravní nehodě. Ta se stala v neděli 27. listopadu 2016 odpoledne. Od té chvíle se ve vesnici vše změnilo. Všichni příbuzní a přátelé se sešli ve starostově domě a začali celý průběh pohřbu organizovat. Před domem starosty byla během chvilky postavena kovová konstrukce přístřešku, kterou Kambodžané používají při všech ceremoniích či oslavách. Při příležitosti pohřbu je ozdobena bílou a černou šifonovou látkou. Nejbližší příbuzní byli vzhůru celou noc a zemřelého u společného stolu oplakávali. Vedle domu, kde se zemřelý narodil, byla postavena konstrukce malého barevného domečku na nožce. Údajně se jednalo o oltář k uctění bohyně *Riep Tu Sla Tho*. Vchod oltáře byl nastaven severovýchodním směrem a byl obsypán nejrůznějšími obětinami. Pozůstalí začali při rozbřesku odříkávat nejrůznější modlitby a ke všem světovým stranám se poklonili. Tělo zemřelého bylo v noci omyto, oblečeno do bílého roucha a přeneseno do domu svého otce. Starosta vesnice mi vysvětloval, že duše zatím neví, co se s ní stalo. Je zmatená, protože z těla vyletěla díky dopravní nehodě příliš rychle. Všichni nejbližší pozůstalí včetně dětí si oholili hlavy na znamení úcty k zemřelému. Zemřelý byl podle všech pozůstalých velmi dobrým člověkem. Pracoval v armádě jako zdravotník, proto se celého pohřbu účastnilo velké množství vojáků. Od rána zde odříkával modlitební texty duchovní,

který se nazývá achar, a mnoho mnichů sedělo vedle, vybíralo příspěvky rodině od návštěvníků pohřbu, zapisovali jména do sešitu a zavazovali všem příchozím tenký červený náramek na ruku. V poledne se všichni shromáždili u stolů, společně se obědvalo, probíhali různé velmi smutné konverzace, většinou o tom, jak se dopravní nehoda stala. Odpoledne se všichni, kteří ještě neměli bílé oblečení, převlékli. Nastalo úplné ticho. Seřadili jsme se před domem zemřelého a několik vojáků šlo dovnitř pro rakev. Všichni společně jsme ruku v ruce poté následovali rakev k místu, kde po odříkání mnoha modliteb proběhla kremace. Úplně za rakví šel bratr zemřelého, který měl na ramenou posazeného malého chlapce z vesnice. Ten měl na oholené hlavě nasazenou trnovou korunu a držel provaz, který byl na začátku přivázán k rakvi, všichni účastníci pohřbu se ho drželi po celé délce a konec nesla malá holčička. Po kremaci jsme se všichni vrátili na místo pohřební ceremonie. Tatínek zemřelého zapálil vonné tyčinky na oltáři bohyně *Riep Tu Sla Tho*, která má za úkol chránit duši na cestě do podsvětí.

Jeden z účastníků pohřbu mi po skončení kremace vyprávěl, co se bude dít dál. Sedmý den od pohřbu by se duše měla probudit, podívat se při omývání obličeje na hladinu vody, kde zjistí, že již nemá fyzické tělo. Ve vesnici proběhne další pohřební ceremonie. Velice záleží na majetkovém zázemí rodiny, zda si může dovolit pohřební ceremonii v délce celých sedm dní od smrti nebo proběhne jedna ceremonie den po smrti, druhá za týden od smrti a třetí za sto dní od smrti. Tak je to prý nejčastěji.

Jiný z účastníků pohřbu mi začal popisovat, jak dlouho tělo zůstává v domě pozůstalých. Tělo zemřelého ve vesnici Banteay Rasey nenechávají doma týden, tak se to prý dělá pouze ve městech. Většinou je mrtvé tělo uvnitř přikryté bílým rouchem dva dny a jednu noc nebo tři dny a dvě noci. U hlavy zemřelého je mnoho bílých květin a velká fotografie na plátně. Přestože je tělo v domě pozůstalých pouze den nebo dva, tak celých sedm dní od smrti probíhá pohřeb v různých formách. Vždy záleží na majetkovém zázemí dané rodiny.

Teta zemřelého mi vysvětluje, že sto dní po smrti se koná další pohřební ceremonie. A posléze rok od smrti. Některé rodiny následně pořádají ceremonie další roky po smrti, vždy v den úmrtí. Záleží na tom, co si daná rodina může dovolit. Nejdůležitější částí pohřební ceremonie je den kremace a sedmý den od smrti. Slavnost, která se

koná 100 dní od smrti se prý ve vesnici Banteay Rasey mnohdy nekoná, protože na ní většina rodin nemá dostatek financí. Přestože pozůstalí zemřelého v tomto případě jsou rovněž z velmi chudých poměrů, na slavnost 100 dní od smrti se prý poskládat finance musí, protože se jednalo o smrt významně mladého člověka, který navíc zemřel tragicky. Jak mi ale vysvětluje jedna z nejbližších příbuzných zemřelého, často se namísto uspořádané slavnosti nosí pouze do pagody mnichům jídlo, kteří následně odříkají za zemřelou duši modlitbu. Jelikož je buddhismus v Kambodži velmi propojen s hinduismem i animismem, na pohřební ceremonii je kladen důraz skrze všechna tato náboženství. Khmerové věří, že pokud neproběhne řádný pohřeb, v průběhu kterého mniši celých sedm dní od smrti odříkávají modlitební texty, duše se ztratí z cesty. V tomto případě se tyto duše stávají zbloudilými duchy, kteří ztratili cestu, aby se mohli znovu narodit.

**Předpoklad:** Projevy animismu v průběhu tradičního khmerského pohřbu v rurálním prostředí je velmi náročné nejen zaznamenat, ale také identifikovat. Jelikož je celá pohřební ceremonie složena z mnoha rituálů, u kterých mnohdy ani Khmerové neví, zda se jedná o buddhistický, hinduistický či animistický prvek, není úplně možné všechny rituály kategorizovat. Předpokladem pro celou tuto studii není dojít ke k popisu konkrétních animistických prvků, spíše se pokusit vyhodnotit, zda je tato víra vůbec součástí khmerských pohřbů. Pokud je, tak zda je na první pohled animismus nějak zaznamatelný a zda si můžeme tak potvrdit fakt, že je animismus stále velmi výrazným elementem v životě Khmerů.

**Výzkumné otázky:** Je animismus zastoupen v průběhu khmerského tradičního pohřbu? Jakým způsobem? Ovlivňuje tato víra nějak výrazně průběh pohřební ceremonie?

**Použité metody:** V podstatě veškeré informace byly v rámci výzkumu zaznamenány díky metodě kvalitativní, kdy jsem v rámci zúčastněného pozorování nejen byla součástí pohřební ceremonie, ale také jsem se aktivně účastnila všech rituálů. Vzhledem k mým silným vazbám na tuto konkrétní rodinu jsem pomáhala i s přípravami, tudíž se mi podařilo odpozorovat situace a zaznamenat informace, které by pomocí kvantitativní metody nebylo možné získat. Doplňující informace, které nebylo možné odpozorovat bez povědomí o místním tradičním průběhu pohřbů se mi

podarilo získat z řízených rozhovorů s účastníky pohřební ceremonie.

**Hlavní nálezy:** I přesto, že je poměrně náročné vyhodnotit, co je v průběhu khmerské pohřební ceremonie animistický prvek, některé části rituálů byly natolik specifické, že o přítomnosti animistické víry v průběhu tradičního khmerského pohřbu nemůže být pochyb. V průběhu khmerského tradičního pohřbu, který je primárně buddhistickou ceremonií, Khmerové ve vesnici Banteay Rasey uctívají celou řadu animistických božstev a duchů. Jednou z nich je například bohyně *Riep Tu Sla Tho*, které pozůstali staví domeček na nožce a podávají obětiny. Dalším zaznamenaným animistickým prvkem je víra v to, že pokud nejsou vykonány řádné pohřební ceremonie, duše se ztratí a stane se strašidelným duchem. Zde je velmi patrný synkretismus, jelikož v buddhismu se věří, že se duše bez řádných pohřebních ceremonií, ztratí. Animismus ale na tomto místě má celou škálu zbloudilých duší, ze kterých se stali zlí a pomstychtiví duchové. Ti se mohou vracet na svět mezi živé a škodit jim.

**Závěr:** V Kambodži vyznává 95% Khmerů buddhismus, konkrétně théravádový buddhismus. Pohřby v Kambodži se mohou velmi lišit v závislosti na finančním zázemí rodiny a také na tom, zda si rodina přeje kremaci či nikoliv. Většinou pokud se jedná o někoho, kdo zemřel tragicky při dopravní nehodě, tak ke kremaci dojde vždy. Animismus je v průběhu khmerského pohřbu ve vesnici Banteay Rasey zastoupen několika prvky. Některé z nich jsem zaznamenala již v kapitole č. 6 věnované khmerským přechodovým rituálům a jiné v rámci převyprávění khmerského pohřbu v ukázce výše. Důležité je poznamenat, že značnou roli na průběhu pohřbu hrají různé regionální odlišnosti, možnosti dané rodiny, finanční zabezpečení, postavení zemřelého. To vše musíme brát v potaz, než bychom komparovali průběhy pohřbů na různých místech. Závěrem bychom mohli říci, že animismus nenarušuje průběh typicky buddhistické ceremonie, ale ve viditelných situacích se objevuje. Je ale díky kambodžskému synkretismu tak propojen s buddhistickými a hinduistickými rituály, že je poměrně složité rozeznat animistické prvky od ostatních náboženských projevů. Rozhodně je alespoň ve vesnici Banteay Rasey animismus patrným elementem a k pohřební ceremonii jeho projevy neodmyslitelně patří.

## **Příloha č. 2**

### **Přepsané rozhovory z uskutečněného terénního výzkumu v Kambodži**

#### **Rozhovor č. 1 se šamanem z rurálního prostředí**

##### *I. strukturovaný rozhovor (doslovná transkripce)*

#### **1. Kolik je Vám let?**

Je mi 60 let.

#### **2. Kdy jste se stal šamanem a jak? Kolik vám bylo tou dobou let?**

Šamanem jsem se stal ve svých 22 letech, v roce 1979. Jednoho dne mě velice rozbolela hlava. Tu bolest nebylo možné vydržet a doktoři mi neuměli pomoci. Nemohl jsem spát, pak už ani jíst, tak mě rodiče vzali k místnímu šamanovi. Ten promluvil s duchem, který mě posedl a hlava mě hned přestala bolet. Jakmile jsem připustil přítomnost ducha v mém těle, hlava už mě od té doby nebolela. Ten duch se jmenuje *Pich Sang Van* a dnes už jsem rád, že si našel zrovna mé tělo.

#### **3. Jak dlouho se práci šamana věnujete?**

Od svých 22 let, kdy mé tělo začal obývat duch *Pich Sang Van*.

#### **4. Jak dlouho jste musel studovat, abyste se stal šamanem?**

Nemusel jsem studovat, vše mi říkal duch, který byl uvnitř mě. Ten duch si prostě vybral mé tělo a já jsem se s ním akorát musel naučit komunikovat. Musel jsem se hodně modlit a najmout si kapelu, která hrála pro ducha různé písně. Když do mě vstoupil duch *Pich Sang Van*, věděl jsem, že mám s jeho pomocí začít léčit lidi. Stal jsem se *kru boramey* a tím, že do mě duch vstoupil, tak přesně vím, koho mám léčit a jak, protože poslouchám každé jeho slovo.

#### **5. Jak vaše "práce" šamana začala?**

Mé poslání začalo přesně v den, kdy si mé tělo vybral duch *Pich Sang Van*.

## **6. Co přesně každý den děláte?**

Každý den léčím lidi, kteří za mnou přijdou, ale nevěděl bych jak, kdyby mi to neřikal duch *Pich Sang Van*. Ten mě vše naučil.

## **7. Máte rodinu? Věří vašim schopnostem?**

Mám rodinu a mohu léčit i je. Díky radám ducha *Pich Sang Van* je možné vyléčit všechny moderní druhy chorob. Bohužel není možné vyléčit duši, když ji postihne zlý duch *Arp* nebo *Kmouch*.

## **8. Existují nějaké druhy šamanů? Kolik znáte kolegů?**

Existují různé typy šamanů, mám mnoho přátel z různých oblastí Kambodži. Tři typy normálních šamanů a pět typů vyšších šamanů, kteří i mnoho let studovali druhy bylin. Každý se specializuje na nějaké druhy léčení. Někdy si i poradíme mezi sebou, co nám sděluje duch, který obývá naše tělo.

## **9. Jak často rituály provádíte?**

Teď tak jednou týdně. Záleží na daném případě, jestli rituál provádím ráno nebo večer. Rituál lze provádět jakýkoli den v měsíci kromě dvou dnů, kdy se rituály neprovádí.

## **10. Jak přesně rituál probíhá?**

Záleží na tom, jaký typ rituálu vykonávám. Když se jedná o lehké onemocnění, tak mohu rituál provést kdykoli. Když je případ závažnější, tak je potřeba se na rituál připravit, vyrobit spoustu předmětů z banánových listů (lodičky, figurky z rýže - pozn. autorky), aby bylo možné provést rituál s názvem *Bay Sey*. Tento rituál patří mezi nejúčinnější a pomocí tohoto rituálu je možné vyléčit i vážnější choroby. Rituál trvá zhruba hodinu a jedná se o soubor mnoha modliteb, vyzývání hinduistických božstev, prosba o pomoc danému člověku atd.

## **11. Kde a kdy rituály provádíte?**

Rituály provádím většinou u sebe doma.

## **12. Co přesně potřebujete pro provádění rituálu?**

Většinou je potřeba mnoho svíček, vonných tyčinek, navoněná posvátná voda.

**13. Co cítíte, když do vás vstupuje duch při rituálu?**

Duch *Pich Sang Van* je ve mně pořád, ale při rituálu, když ke mně promlouvá, tak cítím, že mé tělo je velmi těžké, ale zároveň se cítím plný síly.

**14. Se kterými konkrétními duchy můžete být v kontaktu?**

S duchem *Pich Sang Van* a někdy s bohyní *Sla Thó*.

**15. S jakými problémy za Vámi mohou lidé přijít s prosbou o pomoc?**

Mohu léčit to, s čím mi pomůže duch *Pich Sang Van*. Např. problémy s kůží se léčí velmi dobře, protože je možné pomocí modliteb vyhnat demony z těla skrze kůži.

**16. Co by lidé, kteří jsou nemocní a přijdou požádat o pomoc měli udělat?**

Poslouchat, co jim radí duch. Protože jen on má zkušenosti, které je mohou vyléčit.

**17. Jak přesně si konkrétní duchy představujete? Jakou mají podobu?**

*Pich Sang Van* má vždy bílou uniformu. Pochází z hor, které jsou na severu Siem Reap, tam jak je Národní park Phnom Kulen. Je to normální muž s dlouhými vlasy, které má stažené dozadu do culíku a někdy má jen kratšasy bez trička. Jindy má zase bílé dlouhé kalhoty a bílé tričko. Je poměrně vysoký a vypadá upraveně.

**18. Jaké duchy uctíváte Vy konkrétně?**

Uctívám každý den ducha *Pich Sang Van*. Dávám mu na oltář před jeho sochu ovoce a různé sladké nápoje, někdy mu zapálím i cigaretu. V den oslav obětuji jídlo a pití i jiným duchům.

**19. Pokud je nemocný Váš příbuzný, dokážete mu pomoci?**

Ano, někdy ano.

**20. V jakých případech musí jít nemocný do nemocnice a kdy může využít Vaší pomoci?**

Když se jedná o akutní úrazy. Nehoda na motorce, tak musí zraněný do nemocnice.



## **21. Věříte, že stromy, kameny a vodou mají duši?**

Věřím, dokonce s duchy těchto přírodních elementů mohu i komunikovat. Většinou některého z těchto duchů zavolám a on/ona mi vysvětlí, co je potřeba k uzdravení daného člověka.

### ***II. Analýza***

Šaman z vesnice Banteay Rasey na první pohled nevypadá jako šaman. Vypadá jako obyčejný vesničan, v černém tílku a kraťasech. Nosí brýle, má kratší prošedivělé vlasy a pár delších vousů na bradě. Má rodinu, žije v podstatě životem obyčejného Khmera, jen má zvláštní schopnosti léčit choroby místních za pomoci ducha, který si k těmto účelům vybral jeho tělo.

### **Rozhovor č. 2 se šamankou z rurálního prostředí**

#### ***I. Strukturovaný rozhovor - (doslovná transkripce)***

##### **1. Kolik je Vám let?**

Tento rok je mi 67 let.

##### **2. Kdy jste se stala šamankou a jak? Kolik vám bylo tou dobou let?**

Šamankou jsem se stala v mých 35 letech a poznala jsem to tak, že jsem byla pořád velice šťastná. Nic mě nebolelo a musela jsem se smát nebo se alespoň usmívat. Zničehonic do mě vstoupil duch bohyně *Sla Thó* a dodnes mi usnadňuje ve všem život můj i životy lidí okolo mě. Je to velké štěstí.

##### **3. Jak dlouho se práci šamana věnujete?**

Už se této práci věnuji 32 let.

##### **4. Jak dlouho jste musel studovat, abyste se stal šamanem?**

Poté, co jsem se dozvěděla, že do mě vstoupil duch bohyně *Sla Thó*, tak jsem se začala učit u místního šamana, abych měla co nejvíce zkušeností.

##### **5. Jak vaše "práce" šamana začala?**

Když jsem se začala pořád bezdůvodně smát, tak jsem šla za místním šamanem, a ten promluvil s bohyní *Sla Thó*. Řekl mi, že si mě *Sla Thó* vybrala, abych jí pomáhala léčit obyvatele vesnice.

#### **6. Co přesně každý den děláte?**

Větší rituály provádím vždy jen, když je nějaké výročí nebo slavnost. Když se např. mají uctívat duchové *Neak Ta*, tak jsou i rituály účinnější. Posledních pět let jsem ale žádný takový rituál tady v Banteay Rasey neprováděla, jen ve vzdálenějších vesnicích. Léčebné rituály provádím jen některé dny v měsíci. Každý den žvýkám betel, a pak mohu vidět budoucnost některých lidí.

#### **7. Máte rodinu? Věří vašim schopnostem?**

Měla jsem manžela, ale už zemřel. Vždy měl radost, když se podařilo někoho díky bohyni *Sla Thó* vyléčit.

#### **8. Existují nějaké druhy šamanů? Kolik znáte kolegů?**

Šamani tady v Kambodži slouží buď k tomu, aby léčili nemoci, a nebo aby předpovídali budoucnost.

#### **9. Jak často rituály provádíte?**

Nejčastěji se mě lidé ptají na budoucnost.

#### **10. Jak přesně rituál probíhá?**

Buď jim čtu z ruky nebo se ptám ducha bohyně *Sla Thó*, co daného člověka čeká a ona mi odpovídá.

#### **11. Kde a kdy rituály provádíte?**

U sebe doma nebo, když to rituál vyžaduje, tak v domově daného nemocného člověka. Někdy je zapotřebí celé rodiny, aby bylo nějaké větší onemocnění vyléčeno.

#### **12. Co přesně potřebujete pro provádění rituálu?**

Potřebuji různé obětiny, předměty nemocného člověka, které má rád, vonné tyčinky, žluté tenké svíčky, ovoce, papírové bankovky zamotané okolo špejle, jídlo a pití.

**13. Co cítíte, když do vás vstupuje duch při rituálu?**

Cítím velké štěstí. Cítím, že duch chce, abychom se měli dobře, mám v tu chvíli pocit, že zvládnou vše na světě.

**14. Se kterými konkrétními duchy můžete být v kontaktu?**

S duchem bohyně *Sla Thó*.

**15. S jakými problémy za Vámi mohou lidé přijít s prosbou o pomoc?**

Mohou přijít s problémy jakéhokoli druhu, ale musí poslechnout rady od bohyně *Sla Thó* a dodržovat některé zásady, aby se trable vyřešily.

**16. Co by lidé, kteří jsou nemocní a přijdou požádat o pomoc měli udělat?**

Mohou za mnou přijít v kteroukoli denní i noční hodinu. Vždy se jim budu snažit pomoci, ale musím se nejdřív zeptat *Sla Thó*, kdy je vhodné daný rituál provést. Pak se nemocný musí dostavit v určitý den a hodinu a přinést nějaké obětiny.

**17. Jak přesně si konkrétní duchy představujete? Jakou mají podobu?**

*Sla Thó* nosí oblečení, které my nosíme na pohřby. Bílou halenku a bílé volné kalhoty. Žvýká betel a často se směje.

**18. Jaké duchy uctíváte Vy konkrétně?**

Uctívám duchy *Neak Ta*, *Sla Thó*, *Pich Sang Van*, *Chumneang Pteah* a *Tevodu*.

**19. Pokud je nemocný Váš příbuzný, dokážete mu pomoci?**

Ano, ale je to těžší situace.

**20. V jakých případech musí jít nemocný do nemocnice a kdy může využít Vaší pomoci?**

Pokud nekrvácí nebo nemá velké bolesti nemusí do nemocnice. Duch bohyně *Sla Thó* dokáže pomoci v mnoha případech, i když se někdy zdá, že už se daný člověk nemůže uzdravit.

**21. Věříte, že stromy, kameny a vodou mají duši?**

Ano, mají buď jednoho ducha nebo nějaké božstvo.

## ***II. Shrnující protokol***

Šamanka je velmi usměvavou starší paní, která má na sobě bílou halenku, klasický sarong a vlasy má vyholené dohola. Neustále žvýká betelové listy, od kterých má červenočerné zuby a neustále se usmívá.

### **Rozhovor č. 3 se šamanem z urbánního prostředí**

#### ***I. Narativní rozhovor***

Již 22 let studuji všechna náboženství a snažím se jim porozumět. Respektuji všechna božstva, ale nejbližší mi je víra v krále Džajavarmana VII. Jeho obrovskou sochu se nám podařilo postavit kousek od Siem Reap a pravidelně zde pořádáme rituály či slavnosti k uctění jeho památky. Dále jsem hinduista, buddhista a mám doma oltář k uctění *Tevody*.

Co se týče toho, jak léčím nemocné, kteří ke mně přijdou, tak se snažím k léčení vždy používat vodu. Posvátnou vodu, ve které je síla uzdravení. Než usínám, tak poprosím duchy, božstva a ducha krále Džajavarmana, aby mi ve snech zjevili, jakým způsobem mám daného člověka vyléčit. Když se ráno vzbudím, už přesně vím, jak mám léčit. Pokud ne, jdu meditovat, a pak už jsem si léčbou naprosto jistý. Většinou léčba vyjde, ale pokud jsou duchové na nemocného hodně rozezlení, tak s tím už nejde nic udělat.

#### ***II. Shrnující protokol***

Celooděný v bílém rouchu. Dlouhé vlasy sepnuté v culíku, delší vousy. Narodil se v roce 1970, v době rozhovoru mu bylo 47 let. Jeho rodiče žili v provincii Takeo. Vychovává jednoho syna od manželky, která zemřela. Plně se šamanismu věnuje již 22 let, ale první sen o tom, že se stane šamanem měl již když mu bylo 8 let. Když mu bylo 22 let, tak dlouze onemocněl a nemohl se probít z bezvědomí. Když se probudil, nic si nepamatoval, ale chtěl pomáhat lidem a cítil, že má tu schopnost. Měl hodně snů tou dobou, ve kterých rozmlouval s nejrůznějšími duchy a ti se často zmiňovali o králi Džajavarmanovi VII. Dnes má kolem sebe mnoho vyznavačů, kteří věří v jeho schopnosti. Díky tomu, že nechal vystavět sochu krále Džajavarmana VII.

a obnovil tak jeho kult, mnoho slavností a rituálů vede právě u této sochy, která se nachází v okolí města Siem Reap.

#### **Rozhovor č. 4 s respondentkou z urbánního prostředí**

##### ***I. Text***

*Sumarizace delšího zápisu:*

Projevy animismu znám osobně. Viděla jsem to na vlastní oči, protože se jednalo o mou neteř. Jednoho dne řekla, že nevěří v Neak Ta, a že lidé sou divní pokud v něco takového věří. Najednou se úplně proměnila, spadla na zem a měla červené krvavé oči. Tančila několik hodin v kuse, mluvila cizím jazykem, který ani neznala. Její matka moc plakala, věděla, že se na ní duchové rozezlili. Sehnala tedy kuře a sele, které upekla a obětovala je duchům. Po sedmi hodinách se žena vrátila k sobě, nic si nepamatovala, o ničem nevěděla, jen jí velmi bolelo tělo a divila se proč. Ničemu nerozuměla, ale už netvrdila, že duchové neexistují. Když jsme jí to vyprávěli, tak řekla, že už v duchy věří.

##### ***II. Kontext***

- a) Ch. A., žena, 1985, SŠ, servírka, Phnompenh.
- b) Restaurace Scodo naproti Národnímu muzeu.
- c) 19. 3. 2017, 15:15-15:45 hod.
- d) Vyprávěno spontánně při debatě o tom, co respondentka ví o projevech animismu.

##### ***III. Analýza***

Respondentka osobně vyznává buddhismus, ale věří v existenci duchů jakéhokoli druhu. Několikrát se jí totiž zjevili ve snech nebo je slyšela. Když popisovala její zkušenosti s duchy *Neak Ta* skrze svou neteř, mluvila velmi potichu, zároveň ale působila rozrušeně a velmi nervózně. Její postoj velmi zřetelně demonstroval velký vliv animistických božstev na život Khmerů a značný respekt, který ke světu duchů obyvatelé Kambodži chovají.

## **Rozhovor č. 5 s respondentkou z rurálního prostředí**

### ***I. Text***

*Sumarizace delšího zápisu:*

Měla jsem bratra, který byl velmi úspěšný a oblíbený šaman. Všichni ve vesnici ho měli velmi rádi, stejně tak jako mají teď rádi starostu (současný starosta vesnice je respondentčin druhý bratr - pozn. autorky). Jednoho dne, před mnoha lety, jsem měla velmi vysoké horečky. V té době jsme ještě neměli vůbec žádnou zkušenost s léčbou malárie a horečky dengue. Dnes už mohu říci, že to pravděpodobně byla horečka dengue. Šaman brzo ráno vyrazil do pralesů a sloupal kůru z léčivého stromu. Kůru potom vyvařil a já jsem musela odvar vypít. Potom, co jsem ho vypila, tak mě ještě polil dešťovou vodou a foukal na mě. Měl celou dobu zavřené oči a mně byla velká zima. Po hodině mi bylo lépe a lépe, až jsem se úplně uzdravila.

### ***II. Kontext***

- a) Ch. H., žena, 1960, bez vzdělání, práce na polích, Banteay Rasey.
- b) V domácnosti respondentčiny rodiny.
- c) 18. 11. 2016, 09:45-10:15 hod.
- d) Vyprávěno spontánně během běžné konverzace při debatě o tom, co daná respondentka ví o šamanech a jaké má osobní zkušenosti.

### ***III. Analýza***

Respondentka silně věří v animistická božstva a lokální duchy. O existenci těchto duchů vůbec nepochybuje, dennodenně je uctívá, ale stejně zdůrazňuje, že pravidelně chodí i do pagody pomodlit se k Buddhovi. Pokud některé z jejích dětí strádá nebo má nějaký problém, jde většinou k šamanovi nechat si vyložit budoucnost nebo nechá uspořádat modlitební rituál, aby se danému člověku dařilo lépe.

## **Rozhovor č. 6 s respondentem, který se narodil v rurálním prostředí a dnes žije v urbánním prostředí (ve městě Siem Reap)**

### ***I. Text***

*Sumarizace delšího zápisu:*

Věřím, že duchové a vyšší síly existují. Měl jsem kdysi dávno jednoho klienta, který mě podvedl. Čekal jsem na něj dvě hodiny před hotelem a on nepřišel, přestože jsme byli závazně domluveni. Přišel jsem díky němu o jiné zákazníky a od toho dne jsem deset dní žádného klienta neměl. To se mi ještě nikdy nestalo, tak jsem se bál, že se na mě duchové zlobí. Šel jsem se pomodlit do pagody k Buddhovi, aby se má situace zlepšila, ale věděl jsem, že to nestačí. Když jsem o mé nešťastné situaci vyprávěl mamince, tak zavolala šamana z mé rodné vesnice Banteay Rasey a uspořádala tam pro mě rituál, aby se mi zase začalo dařit. Obětoval jsem nějaké jídlo, cigarety a peníze a hned druhý den jsem měl klienta z Číny, který mi dal velké spropitné.

## ***II. Kontext***

- a) B. H., muž, 1982, SŠ, řidič tuktuku, Siem Reap, rodiště ve vesnici Banteay Rasey.
- b) Vegetariánská restaurace v centru Siem Reap.
- c) 27. 2. 2015, 18:00-19:00 hod.
- d) Vyprávěno spontánně během běžné konverzace při debatě o tom, v co daný respondent věří.

## ***III. Analýza***

Respondent je podle vlastních slov buddhista jako většina obyvatel Kambodži, ale věří ve velkou moc duchů a lokálních božstev. Animistické víry ovlivňují jeho každodenní život, přestože se přestěhoval do města, kde již animismus nemá tak silné zastoupení jako na vesnicích. Jeho původ má ve vesnici Bantayrersey tak silné kořeny spjaté s animismem, že ani migrace do města nezměnila způsob smýšlení a pohlížení na svět, jak to v některých případech bývá.

## **Rozhovor č. 7 s respondentem z rurálního prostředí (konkrétně se starostou vesnice Banteay Rasey)**

### ***I. Text***

*Sumarizace delšího zápisu:*

Jednoho dne hustě pršelo a šaman odtud z vesnice (respondentův bratr - pozn. autorky) nechtěl, aby pršelo na jeho dům, protože se rozpadal. Byl to nejvíce rozbořený dům ve vesnici, protože tady stál nejdéle a každý rok ho v průběhu období dešťů zaplavila voda. Když přišla bouře, intenzivně se modlil, držel v ruce nějaký kámen a misku a opravdu dokázal nad jeho domem mraky rozehnat. Pršelo velice silně v celé provincii, jen v naší vesnici mírně poprchávalo a nad jeho domem nepršelo vůbec. Od té doby k němu vždy chodili lidé, aby rozehnal mraky a déšť nezničil úrodu. Nejčastěji za ním ale lidé chodili, když je uštkla kobra, protože každý obyvatel vesnice věděl, že s uštknutím se k lékaři nechodí a jedině šaman může v tomto případě pomoci.

## ***II. Kontext***

- a) Ch. Ch., muž, 1958, ZŠ, starosta vesnice, Bantayrersey.
- b) V nově postavené škole ve vesnici Bantayrersey.
- c) 13. 3. 2017, 08:30-09:00 hod.
- d) Vyprávěno spontánně během běžné konverzace při debatě o tom, jak se bude řešit poničení dlažby záplavami.

## ***III. Analýza***

Respondent se pozastavuje nad následky záplav, které poničily okolí školy a posteskně si, že zde velmi chybí jeho bratr - šaman. Pokud by měl totiž schopnosti jako on, dokázal by problémy vzešlé z přírodních katastrof vyřešit a nebylo by potřeba platit novou dlažbu okolo školy. Daný respondent věří velmi silně ve schopnost šamanů. Když ho dříve stále pobolíval žaludek, zašel si do nemocnice k lékaři, a tam mu oznámili, že má rakovinu a brzy zemře. On tomu ale odmítl uvěřit, absolvoval několik rituálů s místním šamanem a tvrdí, že ho zlé energie díky tomu opustily a on je dnes úplně zdrav.



## **Příloha č. 3**

### **Přepsané rozhovory z uskutečněného terénního výzkumu ve Vietnamu**

#### **Rozhovor č. 1**

##### *I. Text*

##### *1. část - polostrukturovaný rozhovor*

#### **1. Věříte v duchy Neak Ta?**

Zde v Trà Vinh, odkud pocházím a kde žiji, existuje mnoho duchů Neak Tà. Duchové Neak Tà se zjevují hlavně ve snech. Když je u nás v obci někdo nemocný, může navštívit šamana. Ten následně pozve ducha na zem, duch vstoupí do těla media a medium mu poté může říci, jak se vyléčit. Podle duchů řídíme mnoho našich rozhodnutí, protože věříme, že nás mohou ochránit. Jeden duch Neak Tà žije přímo i tady za budovou muzea. Nemá žádné konkrétní jméno ani formu, kterou bychom uctívali, ale my zaměstnanci víme, že tam je a pomáhá nám. Každé ráno chodím zapalovat vonnou tyčinku na místo u zdi, která ohraničuje komplex muzea a někdy přinesu i kávu. Jeden kolega občas zapálí i cigaretu, kterou napíchne na konec vonné tyčinky a nechá jí pro ducha zapálenou.

#### **2. Jak probíhají rituály, ve kterých jsou tyto duchové uctíváni?**

Účastním se každý rok slavnosti, která je pořádána v naší obci (phum soc) za účelem uctění duchů Neak Ta. Obřadní ceremonie probíhá ve svatyni a většinou se jí účastní všichni z celé vesnice. Lidé se modlí a prosí, aby duch vyslyšel jejich přání. Většinou se hromadně žádá zejména o bohaté dešťové srážky, protože jedině tak budou mít lidé dostatek obživy, a to jim zajistí příznivější životní podmínky.

#### **3. Pokud věříte, že mají kameny, stromy či voda duši, jakým způsobem je uctíváte?**

Víme, že v tomto stromě může být nějaké božstvo, proto ho nepokácíme. Nebo shluk určitých kamenů může být duch Neak Ta, proto ho náležitě uctíváme. Také mohou mít duši mraky, tak je prosíme, aby začalo pršet a mohli jsme sklízet hojnou úrodu.

## *2. část - narativní rozhovor*

**Mohl/a byste uvést nějaký konkrétní příklad, jakým způsobem se animismus může projevat ve vašem životě?**

Když jsem byla malá, tak se mi jeden duch Neak Ta objevil ve snu a řekl mi, že má hlad a žízeň. Nevěděla jsem, že šlo o ducha Neak Ta, tak jsem se ptala rodičů, kteří mi ukázali místo, kde je duch Neak Ta uctíván. Od té doby vím, že duchové Neak Ta existují a chovám k nim úctu, kterou si zaslouží.

### ***II. Kontext***

- a) Ch. V., žena, 1967, SŠ, kurátorka muzea khmerské kultury v provincii Trà Vinh, Vietnam.
- b) Muzeum khmerské kultury, Trà Vinh (Bảo tàng văn hóa dân tộc Khmer tỉnh Trà Vinh), Vietnam.
- c) 4. 4. 2015, 15:45-16:15 hod.
- d) Zaznamenáno v průběhu rozhovoru o projevech animismu u Khmerů v jižním Vietnamu.

### **Rozhovor č. 2**

#### ***I. Text***

##### *1. část - polostrukturovaný rozhovor*

#### **1. Věříte v duchy Neak Ta?**

My všichni v Trà Vinh jsme buddhisté. Všichni Khmerové Krom v celé deltě Mekongu vyznávají učení Buddha. A všichni buddhisté se zasazují o to, aby žádné stvoření na zemi nemuselo trpět. Vážíme si každé živé bytosti, nejen k lidí, ale i zvířat a rostlin. Věříme hlavně v Buddhovo učení, ale v areálu pagody Wat Kom Pong máme oltář k uctění ducha *Tevody* a lidé se sem chodí modlit i k duchům Neak Ta. O *Neak Ta* vím, že žijí v horách a lesích.

#### **2. Jak probíhají rituály, ve kterých jsou tyto duchové uctíváni?**

Každoročně probíhají tyto rituály i u nás v pagodě. Lidé nosí obětiny, jako např. ovoce, květiny, různé druhy masa a uctívají duchy, aby si zajistili jejich přízeň. Společně s několika dalšími mnichy recitujeme posvátné texty a modlíme se za naše věřící v průběhu těchto slavností.

### **3. Pokud věříte, že mají kameny, stromy či voda duši, jakým způsobem je uctíváte?**

Vím, že existují lidé, kteří uctívají tento strom v rohu za zdmi pagody. Chodí se modlit sem k Buddhovi, a pak jdou někteří z nich zapálit vonnou tyčinku ke kmeni daného stromu. Tak místní lidé uctívají ducha tohoto stromu.

#### *2. část - narativní rozhovor*

### **Mohl/a byste uvést nějaký konkrétní příklad, jakým způsobem se animismus může projevovat ve vašem životě?**

Dnes už jsou lidé spíše buddhisté, ale někteří starší se modlí i k duchům Neak Tà a Arak. Snažíme se pomáhat zde v pagodě našim lidem, protože nemáme lehkou životní situaci. Bohužel jsme zde jako cizinci na vlastním území. Nemůžeme projevovat vlastní názory a lidé se stydí za projevy své tradiční víry.

## ***II. Kontext***

- a) S. M., muž, 1984, ZŠ, mnich, který žije v pagodě Wat Kom Pong v Trà Vinh, Vietnam.
- b) Pagoda Wat Kom Pong v Trà Vinh, Vietnam.
- c) 5. 4. 2015, 08:00-09:15 hod.
- d) Zaznamenáno v průběhu rozhovoru o projevech animismu u Khmerů v jižním Vietnamu.

### **Rozhovor č. 3**

#### ***I. Text***

##### *Narativní rozhovor*

V první řadě je nutné si uvědomit, že mnoho khmerských božstev a duchů vychází z bráhmanismu. V duchy Neak Tà věří v podstatě všichni obyčejní lidé zejména na venkově. Buddhističtí mniši vyznávají pravdu Tří klenotů (Buddha, Dharma, Sangha), ale víru v duchy Neak Tà nezpochybňujeme. Khmerové mají velmi bohatý spirituální svět, který je plný duchů a božstev přejatých také z hinduismu. Některé náboženské prvky jsou rovněž odvozeny z buddhismu, konkrétně z větve theravada. V khmerském duchovním světě existuje celá škála duchů, kteří mají nejrozličnější klasifikace, ale jedná se o poměrně složitý systém a většina Khmerů ho ani nezná. Uznává a uctívá přirozeně to, co je jim blízké, a to jsou věci okolo nás. Odjakživa jsme měli jako národ úctu k přírodě a snažíme se ji mít i nadále. Nepřicházíme tedy s ničím novým, ale pouze zůstáváme u něčeho prastarého, co bylo posvátné už pro naše předky. Khmerové úplně nerozlišují název konkrétních duchů. Někteří duchové totiž názvy ani nemají a pro Khmery je podstatnější jejich funkce, než to, o jakého ducha se jedná. Víme, že jsou někteří hodní a někteří mohou i ublížit, proto se snažíme je uctívat. Duchové *Neak Ta* se řadí mezi ty, kteří lidem pomáhají a Khmerové u nich rozlišují tři funkce. Mohou být ochranní, nápomocní při léčbě či užiteční při prosbě o dosažení úspěchu. Konkrétně jedna skupina duchů Neak Tà žije v horách a lesích. Pak je ale další skupina duchů Neak Tà, kteří mají ochrannou funkci a žijí ve vesnicích. Ochraňují obyvatele vesnice a dohlíží na ně, pokud jsou ovšem náležitě uctíváni. Mohou se na obyvatele vesnice také rozhněvat, ale to většinou žádný starosta dané obce nedopustí. Ještě jsem slyšel o uctívání ducha Neak Tà ohně, země nebo vody. Duchové *Neak Ta* také odvrací od člověka nepřítele a ochraňují ho před možnými nehodami. Podobu mají takovou, jakou má medium, do kterého vstoupí. Z historického hlediska je nutné poznamenat, že do roku 1975 byla tato víra velmi rozšířena, ale v průběhu období vlády Rudých Khmerů byla zakázána a považována za pověru. Lidé se báli víru v místní duchy a božstva projevovat, protože mohli být tvrdě potrestáni. Kdybych měl ještě něco říci o rituálech, ve kterých jsou duchové Neak Tà nebo Arak vzýváni, aby vstoupili do daného media a pomohli lidským

bytostem, tak je důležité zdůraznit určité rozdíly v preferencích jednotlivých duchů. Duchové *Neak Ta* mají rádi zvuk bubnu a flétny, ale duchové *Arak* zvuk flétny rádi nemají. Duchové *Neak Ta* jsou totiž mužského pohlaví a duchové *Arak* ženského. Duchové ženského pohlaví jsou většinou vzýváni pouze za hlasitého bubnování. Duchům *Arak* také chutná alkohol, takže vždy když je tento duch uctíván, obětuje se mu čtvrt litru nějakého alkoholického nápoje. Jak duchům *Arak*, tak duchům *Neak Ta* "chutná" pečené kuře či různé druhy ovoce.

## ***II. Kontext***

- a) J. Ch., muž, 1943, SŠ, mnich, který žije v pagodě Chantarangsay, Ho Či Minovo Město, Vietnam.
- b) Pagoda Chantarangsay, Ho Či Minovo Město, Vietnam
- c) 19. 4. 2015, 16:00-16:30 hod.
- d) Zaznamenáno v průběhu rozhovoru o projevech animismu u Khmerů v jižním Vietnamu.

## **Rozhovor č. 4**

### ***I. Text***

#### *1. část - polostrukturovaný rozhovor*

#### **1. Věříte v duchy Neak Ta?**

Samozřejmě. Má hlavní náboženská víra je buddhismus, ale uctívám vedle toho i duchy *Neak Ta* a duchy *Arak*. Máme duchy *Arak* a *Neak Ta* řek, hor, lesů, vesnic, určitých oblastí...

#### **2. Jak probíhají rituály, ve kterých jsou tyto duchové uctíváni?**

Můj syn žije v Ho Či Minově Městě, kam musel odejít za prací. Bohužel už neumí moc khmersky, ve škole se musel učit pouze vietnamsky. On na mocnou sílu duchů *Neak Ta* moc nevěří. Vyprávěla jsem mu, jak duch *Neak Ta* pomohl k uzdravení mého bratra, když byl nemocný. Duch *Neak Ta* vstoupil do media a za pomoci šamana (*kru*) řekl, jak máme postupovat, aby se uzdravil. Můj syn si ale myslí, že

duchové *Neak Ta* nemají takovou moc. Říká, že lidé po uskutečnění rituálu začnou věřit, že se uzdraví a opravdu se uzdraví. Velká obřadní ceremonie k uctění duchů *Neak Ta* se koná každoročně i tady u jezera Bà Om v Trà Vinh a té se účastní mnoho místních lidí. Všichni přinesou různé druhy ovoce, které se vyskládají na velké tácy a mezi ně se zapálí vonné tyčinky. Také se přinesou kokosy jako symbol plodnosti a listy kokosové palmy. Z listů vyrábíme různé předměty, které se poté umístí k obětinám a všichni společně prosíme duchy o blahobyt pro celou vesnici.

### **3. Pokud věříte, že mají kameny, stromy či voda duši, jakým způsobem je uctíváte?**

Uctíváme nějaké kameny, protože ty jsou formou ducha *Neak Tà*. Ale ne v každém kameni je nějaký duch, jen v některých. Také uctíváme mraky, aby přšelo a mohli jsme pěstovat různé plodiny. Když je nedostatek srážek, rovněž se můžeme obrátit s prosbou o pomoc na ducha *Neak Ta*.

#### *2. část - narativní rozhovor*

### **Mohl/a byste uvést nějaký konkrétní příklad, jakým způsobem se animismus může projevat ve vašem životě?**

Pamatuji si, že jedna moje kamarádka jednou řekla, že duchové *Neak Ta* neexistují a druhý den zemřela. Měla nehodu na motorce, ale nikdo neví, jak se to stalo. Vždy jezdila velmi pomalu a opatrně. Asi musela být nějakým duchem potrestána, protože jinak by určitě nezemřela. Ale věříme také, že zvířata mají duši. Proto, když někoho uštkne had, tak se nesmí ten had zabít. Na hlavu se mu musí připevnit vonná tyčinka a musíme se modlit, aby se nemocný poté uzdravil. Duch daného hada se o to postará.

## ***II. Kontext***

a) M. P., žena, 1957, bez vzdělání, prodavačka menšího občerstvení, Trà Vinh, Vietnam.

b) Stánek s občerstvením u posvátného jezera Bà Om v Trà Vinh, Vietnam.

c) 4. 4. 2015, 17:45-18:00 hod.

d) Zaznamenáno v průběhu rozhovoru o projevech animismu u Khmerů v jižním Vietnamu.

## **Příloha č. 4**

### **Dotazník ve vietnamštině k terénnímu výzkumu v jižním Vietnamu**

#### **BẢN CÂU HỎI PHÒNG VẤN**

Xin chào quý chú, quý cô, chú, anh chị, các bạn!

Tôi tên là Veronika Pospisilova, nghiên cứu sinh ở nước Cộng Hòa Séc, Châu Âu. Hiện nay tôi học tiếng Việt ở Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn ở Thành phố Hồ Chí Minh và đang thực hiện luận án tiến sĩ. Đề tài luận án của tôi là TÍN NGƯỠNG NEAK TÀ VÀ ARAK Ở NAM BỘ VIỆT NAM VÀ Ở CAMPUCHIA. Những câu trả lời của quý vị sẽ giúp chúng tôi hiểu biết hơn về tín ngưỡng Arak và Neak Tà hiện nay tại Nam Bộ.

Cảm ơn sự hợp tác của quý vị!

1. Xin cho biết  
tuổi? \_\_\_\_\_  
Giới tính? \_\_\_\_\_
2. Trình độ học vấn của quý vị? \_\_\_\_\_
3. Hiện nay quý vị sinh sống ở  
đâu? \_\_\_\_\_
4. Nguyên quán ở  
đâu? \_\_\_\_\_
5. Nghề nghiệp hiện nay của quý  
vị? \_\_\_\_\_
6. Quý vị theo tôn giáo  
nào? \_\_\_\_\_
7. Quý vị có tin vào tín ngưỡng Ông Tà  
không? \_\_\_\_\_



8. Theo quý vị tín ngưỡng Neak Tà là gì? \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
9. Có khi nào quý vị hay người thân bị bệnh nhưng không đi bác sĩ mà nhờ Ông Tà nhập xác chữa bệnh không? \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
10. Quý vị có tin vào tín ngưỡng thờ cây, thờ đá, thờ nước không? Có tin cây, đá, nước có thần linh ngự trị không? \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
11. Quý vị đã từng tham dự lễ cúng Ông Tà lần nào chưa? Ở đâu? Khi nào?  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
12. Xin quý vị vui lòng kể về lễ cúng ấy? \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
13. Quý vị có thấy các nhà sư Phật giáo đọc kinh trong lễ cúng Ông Tà không?  
\_\_\_\_\_
14. Quý vị có bao giờ tham dự nghi lễ cúng Arak không? \_\_\_\_\_  
Cúng Arak diễn ra như thế nào? Ở đâu? Năm nào? \_\_\_\_\_

---

15. Bạn có tin khi cúng Arak hay cúng Ông Tà thì thần linh (Arak, Neak Tà) nhập vào ai để chữa bệnh không? Chữa bệnh gì?

---

---

---

---

---

Xin cảm ơn quý vị.

## Příloha č. 5

### Dotazník přeložený z vietnamštiny do češtiny k terénnímu výzkumu v jižním Vietnamu

Dobrý den!

Jmenuji se Veronika Pospíšilová a pocházím z České republiky. V současnosti studuji vietnamský jazyk na Univerzitě humanitních a sociálních studií v Ho Či Minově Městě. Kromě studia vietnamštiny zde rovněž pracuji na své disertační práci. V té se zaměřuji na projevy animismu u Khmerů (víru v duchy Neak Ta a Arak) v jižním Vietnamu a v Kambodži. Vaše odpovědi by mi měly pomoci lépe poznat tento druh víry a objasnit, jaká je v současnosti míra povědomí o uctívání duchů Neak Ta a Arak v jižním Vietnamu.

Předem velice děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku!

1. Kolik je Vám  
let? \_\_\_\_\_  
Pohlaví? \_\_\_\_\_
2. Nejvyšší dosažené  
vzdělání? \_\_\_\_\_
3. Jaké máte v současnosti místo  
bydliště? \_\_\_\_\_
4. Místo, kde jste se  
narodil/a? \_\_\_\_\_
5. Jaké je vaše  
povolání? \_\_\_\_\_
6. Jaké máte náboženské  
vyznání? \_\_\_\_\_
7. Věříte v duchy Ông Tà? \_\_\_\_\_
8. Co je podle Vás víra v duchy Neak Tà?  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

9. Pokud jste Vy nebo Váš příbuzný nemocný, tak nejedete k lékaři, ale žádáte o pomoc duchy Ông Tà, je to tak?

---

---

---

10. Věříte v uctívání duchů stromů, kamenů či vody? Věříte, že kameny, stromy nebo voda mohou mít duši?

---

---

---

11. Už jste se někdy zúčastnil/a rituálu, kdy byl uctíván duch Ông Tà? Kde? Kdy?

---

---

---

---

12. Bylo by možné tento rituál popsat blíže?

---

---

---

13. Zažil/a jste, že by buddhističtí mniši odříkávali modlitby v průběhu rituálu, kdy byli uctíváni duchové Ông Tà?

---

---

14. Zúčastnil/a jste se někdy rituálu, ve kterém byli uctíváni duchové Arak? Jak tento rituál probíhal? Kde? Kdy?

---

---

---

15. Věříte, že když je uctíván duch Arak nebo Ông Tà, tak může do někoho dále vstoupit a vyléčit některá onemocnění? Které choroby by bylo možné vyléčit?

---

---

---

Moc Vám děkuji za pomoc.

## **Příloha č. 6**

### **Struktura rozhovoru z Kambodži v češtině, angličtině a khmerštině**

1. Kolik je Vám let?

**1. How old are you?**

**khmer - 1.** តើអ្នកអាយុប៉ុន្មាន?

2a. Kdy jste se stal šamanem a jak?

**2a. When did you become a shaman and how?**

**2a.** តើពេលណាអ្នកក្លាយជាអ្នកស្នងរូបហើយដោយរបៀបណា?

2b. Kolik vám bylo tou dobou let?

**2b. How old were you at that time?**

**2b.** តើអ្នកក្លាយជាអ្នកស្នងរូបនៅអាយុប៉ុន្មាន?

3. Jak dlouho se práci šamana věnujete?

**3. How long have you been a shaman?**

**3.** តើរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំហើយដែលអ្នកបានក្លាយជាអ្នកស្នងរូប?

4. Jak dlouho jste musel studovat, abyste se stal šamanem?

**4. How long did you study to become a shaman?**

**4.** ដើម្បីក្លាយជាអ្នកស្នងរូបតើអ្នកបានចំណាយពេលរៀនប៉ុន្មានឆ្នាំ?

5. Jak vaše "práce" šamana začala?

**5. How did your work as shaman begin?**

**5.** នៅពេលក្លាយជាអ្នកស្នងរូបតើអ្នកបានធ្វើការងារអ្វីខ្លះ?

6. Co přesně každý den děláte?

**6. In your work as a shaman, what exactly do you do every day?**

6. តើមានការងារអ្វីដែលអ្នកធ្វើរាល់ថ្ងៃ?

7. Máte rodinu? Věří vaším schopnostem?

**7. Do you have a family? Do they believe in your abilities?**

7. តើអ្នកមានគ្រួសារឬទេ? តើពួកគេជឿជាក់លើសមត្ថភាពរបស់អ្នកឬទេ?

8a. Existují nějaké druhy šamanů?

**8a. Are there specific kinds of shamans?**

8a. តើមានព្រលឹងរូបស្នងប្រភេទណាខ្លះ?

8b. Kolik znáte kolegů?

**8b. How many of your colleagues do you know?**

8b. តើមានព្រលឹងរូបស្នងប៉ុន្មានដែលបានមានទំនាក់ទំនងហើយស្គាល់?

9. Jak často rituály provádíte?

**9. How often do you do the rituals?**

9. តើជាញឹកញាប់ទេដែលអ្នកប្រារព្ធពិធីឧទ្ទិសដល់ព្រលឹងរូបស្នង?

10. Jak přesně rituál probíhá?

**10. Can you describe a ritual in detail?**

10. តើអ្នកអាចអធិប្បាយអោយបានពិស្តារអំពីការស្នងរូប?

11. Kde a kdy rituály provádíte?

**11. Where and when do you do the rituals?**

11. តើកន្លែងណាឬពេលណាដែលអ្នកប្រារព្ធពិធីស្នងរូប?

12. Co přesně potřebujete pro provádění rituálu?

**12. What do you need exactly to do the rituals?**

12. តើអ្នកត្រូវការអ្វីខ្លះអោយប្រាកដដើម្បីធ្វើពិធីស្នងរូប?

13. Co cítíte, když do vás vstupuje duch při rituálu?

**13. What do you feel during the ritual when the spirit comes into your body?**

13. តើអ្នកមានអារម្មណ៍យ៉ាងណានៅពេលដែលព្រលឹងឆ្លងរូបអ្នកតាចូលសន្តិភក្តីក្នុងខ្លួនរបស់?

14. Se kterými konkrétními duchy můžete být v kontaktu?

**14. Which specific spirits do you communicate with?**

14. តើរូបព្រលឹងអ្នកតាស្នងមួយណាដែលចូលសន្តិភក្តីក្នុងខ្លួនរបស់អ្នក?

15. S jakými problémy za Vámi mohou lidé přijít s prosbou o pomoc?

**15. Which kinds of problems can you help people with?**

15. តើបញ្ហាអ្វីខ្លះដែលអ្នកអាចជួយមនុស្សដោយមេមត់របស់រូបស្នងរបស់អ្នក?

16. Co by lidé, kteří jsou nemocní a přijdou požádat o pomoc měli udělat?

**16. What should people do who are ill and want your help?**

16. តើពួកយើងត្រូវធ្វើអ្វីខ្លះនៅពេលដែលពួកយើងឈឺហើយចង់អោយអ្នកជួយព្យាបាលដោយមេមត់របស់?

17. Jak přesně si konkrétní duchy představujete? Jakou mají podobu?



**17. Can you describe in detail specific spirits? What do the spirits look like?**

17. តើអ្នកអាចបកស្រាយអោយបានក្បោះក្បាយអំពីព្រលឹងរូបស្នងទាំងនោះបានទេ?

18. Jaké duchy uctíváte Vy konkrétně?

**18. Which spirits do you personally worship?**

18. តើអ្នកផ្ទាល់កាន់គោរពព្រលឹងរូបស្នងមួយណា?

19. Pokud je nemocný Váš příbuzný, dokážete mu pomoci?

**19. If your relatives are ill, are you able to help them?**

ប្រសិនបើញាតិសណ្តានឬក៏ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងភូមិរបស់មានជំងឺតើអ្នកអាចជួយពួកគេបានទេ?

20. V jakých případech musí jít nemocný do nemocnice a kdy může využít Vaší pomoci?

**20. In which cases must the ill person go to the hospital and when is possible to ask you for your help?**

20a. តើក្នុងស្ថានភាពជំងឺបែបណាដែលអ្នកជំងឺសុំអោយអ្នកជួយ? ក្នុងស្ថានភាពជំងឺបែបណាដែលអ្នកជំងឺត្រូវទៅពេទ្យ?

21. Věříte, že stromy, kameny a vodou mají duši?

**21. Do you believe that trees, stones and water can have a soul?**

21. តើអ្នកជឿទេថាដើមឈើ ; ថ្ម ហើយនឹងទឹកមានព្រលឹងវិញ្ញាណឬទេ?

## **Příloha č. 7**

### **Struktura rozhovoru z Vietnamu ve vietnamštině s překladem do češtiny**

#### **1. Bạn có tin vào thần Neak Ta không?**

1. Věříte v duchy *Neak Ta*?

#### **2. Nghi lễ tín ngưỡng thần Neak Ta diễn ra như thế nào?**

2. Jak probíhají rituály, ve kterých jsou tyto duchové uctíváni?

#### **3. Nếu bạn tin rằng đá sỏi, cây cối hoặc nước có linh hồn, bạn tín ngưỡng thờ chúng bằng cách nào?**

3. Pokud věříte, že mají kameny, stromy či voda duši, jakým způsobem je uctíváte?

#### **4. Bạn có thể đưa ra ví dụ cụ thể thuyết vật linh sẽ thể hiện như thế nào trong cuộc sống của bạn không?**

4. Mohl/a byste uvést nějaký konkrétní příklad, jakým způsobem se animismus může projevat ve vašem životě?

## Příloha č. 8

### Tabulky k výzkumu ve Vietnamu

Tabulky č. 3 až č. 8 se základními informacemi o respondentech

Tabulka č. 3

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Místo narození	Severní Vietnam	2	16,67%	1	3,45%	3	7,32%
	Střední Vietnam	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	Jižní Vietnam	10	83,33%	28	96,55%	38	92,68%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Tabulka č.4

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Místo bydliště	Severní Vietnam	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	Střední Vietnam	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	Jižní Vietnam	12	100,00%	29	100,00%	41	100,00%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Tabulka č.5

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Prostředí narození respondentů	Urbánní	0	0,00%	1	3,45%	1	2,44%
	Rurální	12	100,00%	28	96,55%	40	97,56%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

**Tabulka č.6**

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Nejvyšší dokončené vzdělání	Základní škola	11	91,67%	28	96,55%	39	95,12%
	Vyšší vzdělání	1	8,33%	1	3,45%	2	4,88%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

**Tabulka č.7**

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Věkové kategorie	Méně než 25 let	3	25,00%	1	3,45%	4	9,76%
	25 - 40 let	0	0,00%	23	79,31%	23	56,10%
	Více než 40 let	9	75,00%	5	17,24%	14	34,15%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

**Tabulka č.8**

Respondenti		Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Náboženské vyznání	Buddhismus	10	83,33%	29	100%	39	95,12%
	Jiné vyznání	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	Bez vyznání	2	16,67%	0	0,00%	2	4,88%
	<b>Celkem</b>	<b>12</b>	<b>100,00%</b>	<b>29</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

## Příloha č. 9

### Tabulky č. 9 až č. 12 – typy subjektů.

Tabulka č. 9

Respondenti		Počet	%	Subjekt
Místo narození	Severní Vietnam	3	7,32%	A
	Střední Vietnam	0	0,00%	B
	Jižní Vietnam	38	92,68%	C
	<b>Celkem</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>	

Tabulka č. 10

Respondenti		Počet	%	Subjekt
Prostředí narození respondentů	Urbánní	1	2,44%	$\alpha$
	Rurální	40	97,56%	$\beta$
	<b>Celkem</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>	

Tabulka č. 11

Respondenti		Počet	%	Subjekt
Věkové kategorie	Méně než 25 let	4	9,76%	a
	25 - 40 let	23	56,10%	b
	Více než 40 let	14	34,15%	c
	<b>Celkem</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>	

**Tabulka č. 12**

<b>Respondenti</b>		<b>Počet</b>	<b>%</b>	<b>Subjekt</b>
<b>Náboženské vyznání</b>	Buddhismus	39	95,12%	<b>I</b>
	Jiné vyznání	0	0,00%	<b>II</b>
	Bez vyznání	2	4,88%	<b>III</b>
	<b>Celkem</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>	

## Příloha č. 10

### Tabulky výsledků s procentuálními údaji o odpovědích na otázku č. 1

„Věříte v duchy Ông Tà (Neak Ta)? Co je podle Vás víra v duchy Neak Ta?“

Odpověď	Subjekt A	%	Subjekt B	%	Subjekt C	%	Subjekt A+B+C	%
ANO	2	66,67%	0	0,00%	35	92,11%	37	90,24%
NE	1	33,33%	0	0,00%	3	7,89%	4	9,76%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>3</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>38</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt $\alpha$	%	Subjekt $\beta$	%	Subjekt $\alpha+\beta$	%
ANO	0	0%	24	60,00%	24	58,54%
NE	1	100,00%	16	40,00%	17	41,46%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>1</b>	<b>100,00%</b>	<b>40</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt a	%	Subjekt b	%	Subjekt c	%	Subjekt a+b+c	%
ANO	3	75,00%	19	82,61%	14	100,00%	36	87,80%
NE	1	25,00%	4	17,39%	0	0,00%	5	12,20%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>4</b>	<b>100,00%</b>	<b>23</b>	<b>100,00%</b>	<b>14</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt I	%	Subjekt II	%	Subjekt III	%	Subjekt I+II+III	%
ANO	34	87,18%	0	0,00%	0	0,00%	34	82,93 %
NE	5	12,82%	0	0,00%	2	100,00%	7	17,07%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>39</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>2</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

## Příloha č. 11

### Tabulky výsledků s procentuálními údaji o odpovědích na otázku č. 2

**„Věříte v uctívání duchů stromů, kamenů či vody? Věříte kameny, stromy nebo voda mohou mít duši?“**

Odpověď	Subjekt A	%	Subjekt B	%	Subjekt C	%	Subjekt A+B+C	%
ANO	3	100,00%	0	0,00%	36	94,74%	39	95,12%
NE	0	0,00%	0	0,00%	2	5,26%	2	4,88%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>3</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>100,00%</b>	<b>38</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt $\alpha$	%	Subjekt $\beta$	%	Subjekt $\alpha+\beta$	%
ANO	1	100,00%	36	90,00%	37	90,24%
NE	0	0,00%	4	10,00%	4	9,76%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>1</b>	<b>100,00%</b>	<b>40</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt a	%	Subjekt b	%	Subjekt c	%	Subjekt a+b+c	%
ANO	4	100,00%	18	78,26%	12	85,71%	34	82,93%
NE	0	0,00%	5	21,74%	2	14,29%	7	17,07%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>4</b>	<b>100,00%</b>	<b>23</b>	<b>100,00%</b>	<b>14</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt I	%	Subjekt II	%	Subjekt III	%	Subjekt I+II+III	%
ANO	36	92,31%	0	0,00%	0	0,00%	36	87,80%
NE	3	7,69%	0	0,00%	2	100,00%	5	12,20%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>39</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>2</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>



## Příloha č. 12

Tabulky výsledků s procentuálními údaji o odpovědích na otázku č. 3

„Zúčastnil/a jste se někdy rituálu, ve kterém byli uctíváni duchové Arak?”

Jak tento rituál probíhal? Kde? Kdy?”

Odpověď	Subjekt A	%	Subjekt B	%	Subjekt C	%	Subjekt A+B+C	%
ANO	0	0,00%	0	0,00%	12	31,58%	12	29,27%
NE	3	100,00%	0	0,00%	26	68,42%	29	70,73%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>3</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>38</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt $\alpha$	%	Subjekt $\beta$	%	Subjekt $\alpha+\beta$	%
ANO	0	0,00%	14	35,00%	14	34,15%
NE	1	100,00%	26	65,00%	27	65,85%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>1</b>	<b>100,00%</b>	<b>40</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt a	%	Subjekt b	%	Subjekt c	%	Subjekt a+b+c	%
ANO	0	0,00%	9	39,13%	12	85,71%	20	51,22%
NE	4	100,00%	14	60,87%	2	14,29%	21	48,78%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>4</b>	<b>100,00%</b>	<b>23</b>	<b>100,00%</b>	<b>14</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt I	%	Subjekt II	%	Subjekt III	%	Subjekt I+II+III	%
ANO	25	64,10%	0	0,00%	0	0,00%	25	60,98%
NE	14	35,90%	0	0,00%	2	100,00%	16	39,02%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>39</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>2</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

## Příloha č. 13

Tabulky výsledků s procentuálními údaji o odpovědích na otázku č. 4

„Věříte, že když je uctíván duch Arak nebo Ông Tà, tak může do někoho dále vstoupit a vyléčit některá onemocnění? Které choroby by bylo možné vyléčit?“

Odpověď	Subjekt A	%	Subjekt B	%	Subjekt C	%	Subjekt A+B+C	%
ANO	0	0,00%	0	0,00%	24	63,16%	24	58,54%
NE	3	100,00%	0	0,00%	14	36,84%	17	41,46%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>3</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>38</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt $\alpha$	%	Subjekt $\beta$	%	Subjekt $\alpha+\beta$	%
ANO	0	0,00%	9	22,50%	9	21,95%
NE	1	100,00%	31	77,50%	32	78,05%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>1</b>	<b>100,00%</b>	<b>40</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt a	%	Subjekt b	%	Subjekt c	%	Subjekt a+b+c	%
ANO	0	0,00%	5	21,74%	12	85,71%	17	41,46%
NE	4	100,00%	18	78,26%	2	14,29%	24	58,54%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>4</b>	<b>100,00%</b>	<b>23</b>	<b>100,00%</b>	<b>14</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

Odpověď	Subjekt I	%	Subjekt II	%	Subjekt III	%	Subjekt I+II+III	%
ANO	29	74,36%	0	0,00%	0	0,00%	29	70,73%
NE	10	25,64%	0	0,00%	2	100,00%	12	29,27%
<b>Celkem subjektů</b>	<b>39</b>	<b>100,00%</b>	<b>0</b>	<b>0,00%</b>	<b>2</b>	<b>100,00%</b>	<b>41</b>	<b>100,00%</b>

## **Příloha č. 14**

### **Shrnutí dokumentu “Eliminated without bleeding” pro přiblížení Khmer Krom**

Rebecca Sommer, 2006

Received the New York Festivals International Film & Video Award, Documentaries 2008.

Dostupné na: <http://www.sommerfilms.org/documentaries/Khmer-Krom/index.php>

Jedná se o hodinový dokument o Khmer Krom, původních obyvatelích delty Mekongu na jihu Vietnamu. Příslušníci etnika Khmer Krom zde vysvětlují, jak jsou utlačováni a pronásledováni jako národ. Nemají svobodu slova, náboženství ani kultury. Přístupy agresivní vietnamské vlády utiskují jejich způsob života a postupně eliminují jejich identitu. Pro dokreslení představy o situacích, jakým musí Khmerové na jihu Vietnamu čelit, jsem se rozhodla některé pasáže z tohoto dokumentu přepsat a doplnit svou práci o výpovědi Khmerů Krom z jižního Vietnamu.

#### **Khmer Krom - delta Mekongu - výpovědi Khmerů**

Khmerština se v současnosti vyučuje pouze v chrámech. Dříve byla zakázána všude, ale ústav pro záchranu jazyků povolil výuku alespoň v chrámech. Dívka, která je Khmerka je donucena nosit vietnamské šaty a mluvit pouze vietnamsky. Bojí se mluvit khmersky, protože vláda by ji mohla zadržet a potrestat za její chování.

Když jsou vietnamské svátky, chodí mniši z Kambodži učit do vesnic, kde žijí Khmerové Krom. Musí se zeptat vietnamských úřadů, zda vůbec mohou. Mniši učí zadarmo, nevezmou si ani mléko, jen trochu vody, učí od rána do večera, tak důležitá pro ně výuka khmerštiny vlastních lidí je. Khmerové hodně riskují, když učí khmerštinu v kláštěrech, protože se stávají tak podezřelými a mohou být zadrženi, potrestáni nebo dokonce zabiti. Jen proto, že chtějí udržet svůj jazyk a kulturu.

Dnes jsou případy, kdy čistě khmerské děti vyrůstající v těchto oblastech, mluví pouze vietnamsky. Khmerové se bojí, že další generace už vůbec nebudou znát khmerské tradice a jazyk.

Uprchlý příslušník etnika Khmer Krom do Kambodži žádal vietnamské autority, aby mohl otevřít v oblasti, kde se narodil ve Vietnamu v deltě Mekongu, školu v chrámu, aby se zde khmerské děti mohly učit o jejich kultuře, tradicích, odívání, historii, jazyku, zvycích. Bylo to zamítnuto, přesto, že daná komunita by tam sama zdarma poskytovala vzdělání a vyučovala.

Uprchlý příslušník etnika Khmer Krom v Thajsku: „Stal se případ, kdy hlavního mnicha kláštera v noci zatkli, vysvlékli ho a uvrhli ho do vězení. Stalo se tak proto, že tento mnich šířil knihy psané v khmerštině, které dostal od KKF (Khmer Krom federation)

Khmerové měli velmi starý buddhistický institut, kde studovali posvátné texty v Páli v Sóc Trãng. Vláda jim nedovoluje studovat buddhismus v jeho skutečné formě. Nařídili jim, aby raději studovali jejich vietnamské ideologie a historii. Výuka posvátných textů v Páli byla nahrazena výukou vietnamského jazyka. Mohou mít pouze tři hodiny khmerštiny týdně. Veškeré zkoušky a texty jsou ve vietnamštině. Diskriminace vůči nim začíná už ve vzdělávání a oni s tím nemohou nic dělat, ani protestovat. Kdokoli protestuje proti vzdělávacímu systému, je uvržen do vězení jako zločinec. Musíme přece existovat nějaké právo jak udržet khmerský původ.

Uprchlý Khmer Krom v Kambodži: 17. února 2005 byl zadržen vietnamskými autoritami na vietnamských hranicích. Prohlédli mu zavazadlo, zjistili, že tam má knihy, magazíny a dokumenty v khmerštině. Nesl to pro své lidi, pro příslušníky etnika Khmer Krom, kteří žijí v deltě Mekongu, aby se mohli vzdělávat ve svém vlastním jazyce. Protože ve Vietnamu záměrně nemají žádné materiály k výuce khmerštiny. Musel se přiznat k zločinu, který ale neudělal a byl uvržen do vězení. Hrozili mu, že mu seberou jeho roucho, což by mělo za následek, že už není mnich. V Kambodži si mniši sundávají roucho pouze v případě, že poruší některou z buddhistických zásad. Zacházeli s ním jako s kriminálníkem, i když nic neudělal.

Khmer Krom jako národ nemůže žít bez ducha stromu. Náš strom Choeur Teal nese naší historii a my si pamatujeme, kdo je náš vůdce Ok-nha Son Kuy. Ok-nha Son Kuy zasadil do země strom „Choeur Teal“. Dokud bude strom s naším ochranným duchem růst, tak budou Khmerové jako národ existovat navždy. Naší kultuře a našemu náboženství by se mělo dařit už kvůli dalším generacím. Růst toho stromu nás

ujišťuje, že naše děti budou v našich zvycích pokračovat. Pokud bude strom růst, nikdo nás nikdy nemůže zastavit, aby se rozrůstal i náš národ.

Uprchlík z Kambodži: Byl jsem velmi deprimován, když mi vzali mou půdu a mé živobytí. Poté zničili obrovskou sochu Buddhy v jednom z našich chrámů. Vietnamci si zde postavili svou provinční kancelář přímo uvnitř v našem chrámu. Postavili si kanceláře uvnitř obřadní místnosti a vchod dovnitř zablokovali vysokou zdí. Hlavní oltář zazdili další zdí a udělali si zde několik kanceláří s vlastními vchody. Až dodnes mají kanceláře uvnitř vlastního chrámu. S jejich kanceláři nemůžeme vůbec nic udělat a není nám ani umožněno dostat se do vlastního chrámu. Uvnitř našeho posvátného místa jsou nyní vládní prostory.

Vietnamská vláda se snaží Khmerům zabrat veškerou půdu. Mnoho vietnamských rodin si postavilo dům na půdě, kde je khmerská pagoda a nemají žádnou úctu, chovají se tam, jakoby to byl jejich pozemek. Neuznávají naše náboženství, snaží se jeho úroveň sesadit. Vietnamci se usadili na naší posvátné půdě klášterů. Absolutně bez respektu srovnávají naše kláštery se zemí. Nechali vystavět domy v komplexu našich posvátných staveb, prodali tato území jako reálné pozemky a nyní si zde žijí uvnitř tohoto prostoru. Musíme skrývat naši frustraci, bojíme se, že budeme potrestáni.

Uprchlík v Kambodži: V roce 2005 vietnamská vláda vznesla požadavek, aby náš hlavní mnich věnoval část našeho chrámu, aby mohla být postavena dálnice vedoucí přímo skrze naši posvátnou půdu. S hlavním mnichem jsme odmítli darovat půdu, která patří naší vesnici. Přišli celkem třikrát zhruba s třiceti policisty a vojáky, aby nás zastrašili, a my jsme se strachy vzdali. Dálnice měla vést přímo přes naše krematorium, kde pálíme naše mrtvé. Protože jsme to zamítli, začali nás obviňovat, že vzdorujeme vládě. Hlavní mnich a já jsme byli evidováni jako odpůrci vietnamské vlády. Zatímco jsem stále učil, přišli několikrát, aby nás zastrašili. Hlavní mnich se začal obávat a v lednu roce 2005 uprchl z Vietnamu pryč. Já jsem se nejdříve odebral do jiného kláštera v jiné provincii a tři měsíce zde zůstal. Do tohoto nového kláštera přišla policie, zatkla všechny mnichy a vysvlékla jim roucha. Mně se podařilo utéct zpět do mého kláštera, kde jsem zůstal jeden den a pak jsem také raději uprchl do Kambodži.

Jedna příslušnice etnika Khmer Krom poslouchala "Voice of America" a přišel jí dopis, že se vzpírá vietnamské vládě. Nevěděla, že je zločin poslouchat jiné rádio než vietnamské.

Pokud měl nějaký khmerský klášter počítač, musel chodit jednou týdně nebo dvakrát do měsíce na pravidelné kontroly. Bez předchozího upozornění přišli ve dne či v noci, aby zkontrolovali informace v počítači. Veškeré zprávy týkající se Khmer Krom jsme museli číst tajně. Mniši, kteří byli přistiženi, že si hledají informace o Khmer Krom, byli uvrženi do vězení.

Vietnamci dále příslušníkům etnika Khmer Krom falšují informace uvedené na ID každého buddhistického mnicha. Neuvádí přesný původ mnicha, uvádí, že se jedná o vietnamského mnicha a v políčku náboženské vyznání uvádí "bez vyznání", ale jedná se přece o buddhistického mnicha. Ve vietnamských světových statistikách Khmer Krom jako etnikum nebo buddhističtí mniši neexistují.

Jednoho mnicha zařadovali jako dobrovolného vojáka, přestože je mnich a je to naprosto proti jeho přesvědčení. V roce 1988 se ho znovu snažili naverbovat do armády. „Prosil jsem je, aby mě vynechali z armádních služeb, ale přesvědčili mě, abych šel. Řekli mi, že nemám možnost volby, musím být voják nebo mě zatknou. Nakonec mě propustili, ale na mém ID zůstalo, že jsem šel do armády dobrovolně. Já jsem ale vždy uctíval naše pravidla buddhismu respektovat všechny živé bytosti neublížovat nikomu. Služby v armádě, zabíjení lidí je pro nás buddhisty nemorální.“

„V Thajsku nám UNHCR nedala status uprchlíků a řekla nám, že nesplňujeme status uprchlíka. Musíme se schovávat každý den, abychom v Thajsku přežili. Žádali jsme o status uprchlíků, ale UNHCR nám odmítla vydat status ochrany. Budeme žádat znovu. Jsem velmi smutná. Jsem matka mnoha dětí, jestli nás policie najde, tak nás zatkne. Prosím někdo nám pomozte. Pracujeme denně velmi tvrdě a kupující nám někdy za zboží ani nezaplatí. Je velmi těžké být pod neustálým tlakem, že vás zatknou bez možnosti najít si práci. Organizace spojených národů nám odmítla pomoci, nemáme kam jít, jsme chyceni v pasti a zoufalí. Cítím se tak bezmocně, co mohu bez pomoci této organizace udělat?“

„Uprchl jsem do Kambodži, ale tam nebyl můj život o moc bezpečnější. Kambodžská vláda úzce spolupracuje s tou vietnamskou a poslouchá vietnamské příkazy. Dne 12. listopadu 2004 zadrželi kambodžské autority dva mnichy Khmer Krom a vrátili je do Vietnamu. Tito dva mniši chtěli pouze uprchnout před pronásledováním, ale byli vráceni do Vietnamu, kde musí čelit utrpení a nesvobodě.“

Uprchlík v Kambodži: „Navštívil mě jeden novinář z KKF a ptal se mě na mé problémy. Zdál se být velmi pobouřený, říkal, že byla porušena má základní lidská práva. Naneštěstí se o tomto rozhovoru s cizincem dozvěděly autority. Znovu mě zadrželi, byl jsem předvolán k soudu a pokutován jako zvěd pro KKF. Než nadešel den soudu, mohl jsem si jít zpět do kláštera převléci šaty. Protože mě chtěli odstrojit oni, požádal jsem, jestli to mohu udělat sám. Dva strážníci mě doprovodili do kláštera. Zatímco jeden mluvil s hlavním mnichem našeho kláštera, druhý čekal před mým pokojem. Podařilo se mi utéct oknem do džungle za klášterem. Šel jsem skrze tu nejhlubší džungli a prošel jsem pěšky celou provincií. Podařilo se mi chytit autobus na hranice a v březnu 2005 se mi podařilo přejít kambodžské hranice. Byl jsem přijat UNHCR a dostal jsem na několik měsíců status uprchlíka. Později UNHCR prohlásila, že automaticky přijme příslušníky etnika Khmer Krom jako uprchlíky. Všichni uprchlíci i já jsme byli velmi zoufalí, protože Kambodža velmi zanedbává příslušníky etnika Khmer Krom.“

„Kambodža je pod naprostým dozorem Vietnamu. Proto my uprchlíci žijeme v neustálém skrývání se a nesnázích v Kambodži. Kambodža nám nevydá rezidenční karty ani občanské průkazy, přestože je to podmínka kambodžského zákona. Kambodža oficiálně sice potvrdila naše občanská práva, ale bohužel ve skutečnosti to není realizovatelné. Náš život v Kambodži není bezpečný, protože je zde mnoho vietnamských tajných agentů. Vyzvědači jsou všude, monitorují veřejně vystupující zastánce lidských práv Khmer Krom. Pronásledují nás, zatýkají nás, vraždí nás. Jsme zatčeni "legálními postupy" a deportováni zpět do Vietnamu. Nebo jsme tajnými vietnamskými agenty vystěhováváni.“

Uprchlík v Thajsku: „Při našem příjezdu jsme měli dostat určitou asistenci. Přijeli jsme bez ničeho. Nemůžeme přežít z tak nízkého platu, který dostáváme za naše řemeslo. Pracujeme celé dny a nedostáváme téměř nic. Když jsme při prodeji chyceni,

zatknou nás, že jsme zde ilegálně. Jsou zde tři nebezpečí: být zatčen Thajci, deportace do Vietnamu a třetí zemřít hlady. Naše děti vyrůstají bez vzdělání a bez naděje na lepší budoucnost. Organizace spojených národů by si měla uvědomit, že my příslušníci etnika Khmer Krom, jsme také lidské bytosti.“

„Mezinárodní komunita by si měla uvědomit, že Vietnam nelegálně kontroluje naši tradiční půdu. Kdo oni jsou? Jsou Vietnamci, ale kontrolují nás a půdu, která patří etniku Khmer Krom. Kontrolují nás, ale to je přece nefér, mělo by to být ilegální. My majitelé, jsme nikdy nesouhlasili s tím, že budeme pod nadvládou Vietnamu, ale naše názory jsou zde zbytečné.“

„Jsme příslušníci etnika Khmer Krom. Jsme chudí lidé, ale nejsme chudí v našich srdcích. V našich srdcích stojíme silně za naším náboženstvím, tradicemi a kulturou.“



## Příloha č. 15

### Slovníček pojmů

**Achar** – buddhistický mnich, který kromě buddhistických ceremonií vykonává i celou řadu nebuddhistických rituálů, může působit zároveň jako šaman nebo léčitel v dané komunitě

**Apsara** – nebeská bohyně tanečnice

**Arak** – duch ze světa nadpřirozených bytostí, většinou obývají pole ve vesnici nebo břehy řek a moří

**Arp** – ženský duch se zlou povahou, v Kambodži je vnímán jako nebezpečné strašidlo, které se projevuje jako červené světlo a nejvíce se jí obávají ženy při porodu, jelikož se traduje, že je může připravit o čerstvě narozené dítě

**Bódhi** – Strom bódhi je fíkovník posvátný (*Ficus religiosa*). Jedná se o strom, pod kterým údajně Buddha dosáhl osvícení.

**Bonn** – ekvivalent dobrého duchovního zdraví, ve významu zásluhy; pod pojmem bonn můžeme chápat pomyslné vykonávání dobrých skutků, získávání zásluh

**Bonn Om Touk** – vodní festival

**Boramey** – duch většinově s dobrou povahou, který se může vtělit do lidského media; tyto duchové se snaží lidem pomáhat

**Brah ling** – (*Pralung*) – duše člověka, Khmerové věří, že každá bytost, nejen lidská, v sobě má 19 *brah ling*

**Bray** – duch s primárně zlou povahou, který těhotným ženám dokáže způsobit potrat, ale představuje také ochránkyni závodních lodí, projevuje se jako zelené světlo

**Daun chi** – mniška, která vstoupí do řádu; žije v chrámu, kde se podílí na průběhu ceremonií; zpravidla se jimi stávají vdovy nebo opuštěné starší ženy

**Dévaradža** – titul božského krále nebo výraz pro zbožštělého panovníka ve středověku v oblasti jihovýchodní Asie

**Devata** – ženská ochranná polobohyně; místem, kde se s jejím vyobrazením můžeme setkat, jsou například stěny Angkoru

**Doan miel tuol** – ochranný amulet, který se zavěšuje nad dveře po výstavbě nového domu

**Don Dong** – rituál, který se provádí při výstavbě nového domu

**Džátaky** – příběhy, které vyprávěl Buddha o svých minulých životech

**Garuda** – posvátný orel boha Šivy, v hinduistické mytologii se na něm přepravoval bůh Višnu

**Chol Chhnam Thmey** – oslava khmerského Nového roku

**Chol Phum Neak Ta** – ochranné božstvo, které stráží vchod do domu

**Chol rup** – medium ze světa lidských bytostí, do kterého mohou vstupovat duchové *Boramey*, *Neak Ta*; v kontextu tento výraz může také znamenat „vstoupit do těla media“

**Chumneang Pteah** – v překladu „dáma - ochránkyně domu“; jedná se o velmi shovívavého ducha, který chrání dům a jeho obyvatele od všech nepřátel; je jí zasvěcený dřevěný oltář (Ve Vietnamu a v Číně představuje slouží svatyně tohoto typu jako oltář k uctění předků. V Kambodži oltář zasvěcený duchovi *Chumneang Pteah* poznáme tak, že je na zemi, oltář předků je spíše zavěšený na zdi)

**Khmer Krom** – Khmerové, kteří žijí odjakživa na území jižního Vietnamu

**Khsae** – bavlnka, provázek; rodová linie člověka, spirituální cesta šamana (kru)

**Kmouch** - bloudící duch, měl by se dostat do pekla, ale setrvává na zemi a škodí lidem

**Kru** – šaman, duchovní vůdce, věštec, učitel

**Kru arak** – šaman, který spolupracuje s duchem *Arak*

**Kru boramey** – medium; šaman, do kterého vstupuje duch *Boramey* a skrze rady a doporučení tohoto ducha léčí obyvatele dané komunity

**Kru khmae** – léčitel

**Kru pet** – lékař

**Lok sangh** – buddhistický mnich

**Luk Krou** – šaman, u kterého se konzultuje vhodný datum pro stavbu domu

**Meba** – předkové Khmerů; v animistických společnostech představují duchové *Meba* linii všech předků, nejen těch, které znají (meba matky označují všechny matky, které člověk v předchozích životech v různých inkarnacích měl)

**Mrieng kongveal** – duchové malých chlapců, kterým náleží úloha starat se o dobytek; jsou uctíváni na malých oltářích z bambusu

**Nága** – božská bytost ze světa nadpřirozených bytostí, která je podobná hadovi a drakovi; v různých významech se může jednat o krále, hadí princeznu apod.

**Neak Ta** – ochranný duch, který může být zároveň patronem vesnice, ochráncem konkrétního prostoru, lesa; žije volně, při vstupu do nějaké oblasti je nutné požádat je o svolení

**Neak kanseul** – člověk, který se zabývá různými náboženstvími a zkoumá je do hloubky

**Pchum Ben** – ceremonie k uctění všech zemřelých předků

**Phum** – khmerská vesnice

**Pinpeat** – největší tradiční khmerský hudební nástroj, na který se hraje v průběhu ceremonií, u královského dvora a v chrámech

**Pithi Sampa** – třetí den svatební ceremonie

**Popil** – druh obětiny kónického tvaru vyrobený ze svíčky a banánových listů; je vnímán jako symbol starověkého falického Šivova lingam

**Praet** – duch se zlou povahou, který se dostane do pekla

**Preah Phum** – může být patronem celé vesnice nebo konkrétního domu ve vesnici, ochráncem jezírka, dobytka, pastvin, mangových sadů, zavlažovacích kanálů a rýžových polí

**Preah Viear** – hlavní budova buddhistické pagody

**Sarong** – představuje druh oděvu; většinou se jedná o kus látky obdélkovitého tvaru, kratší strany jsou sešité a mohou ho nosit jak ženy, tak muži jako sukni

**Smir** – druh zléha ducha Bray, který se dokáže proměnit v tygra, naroste mu srst

**Snang** – medium; lidská bytost, do které se vtělují duchové Boramey, aby pomáhali lidem na zemi

**Srok** – distrikt nebo provincie

**Robam Trot** – tanec, který bývá součástí oslav khmerského Nového roku

**Rup** – medium; lidská bytost, do které se vtělují duchové Boramey, aby pomáhali

**Tevoda** – bezpohlavní nebeské stvoření, které by se dalo přirovnat k andělovi, ale nemá ani mužskou ani ženskou podstatu

**Ting mong** – strašáci v lidské velikosti, lidé je staví, aby zahnali ducha Arp

**Thngay chol-ron** – první den svatební ceremonie

**Thngayn si Com-not** – druhý den svatební ceremonie

**Vidžňána** – se překládá jako vědomí – duše, přesněji vědomí sebe sama; do té doby, dokud vědomí o sobě samém existuje, koloběh samsáry – přerovávání pokračuje, protože vědomí sebe je špatné vědomí; postavení já nad vědomí je špatné

**Vihear** – svatyně, oltář v chrámu

**Wat** – v překladu buddhistický chrám, pagoda; celý chrám (*wat*) sestává z oltáře (*vihear*), chodby (*sala*), obydlí mnichů (*kuti*)

**Yeay Mao** – Černá dáma; nejznámější duch *Neak Ta*, je uctívána trsy banánů

**Yogi** – duchovní, který se stará o průběh animistických pohřebních rituálů

## Příloha č. 16.

### Obrázky



**Obrázek č. 1. Svatyně k uctění ducha *Neak Ta* nedaleko vesnice Banteay Rasey před buddhistickou pagodou Prash Keo Po Teak Veak Rath Pothik Reang Sei.**

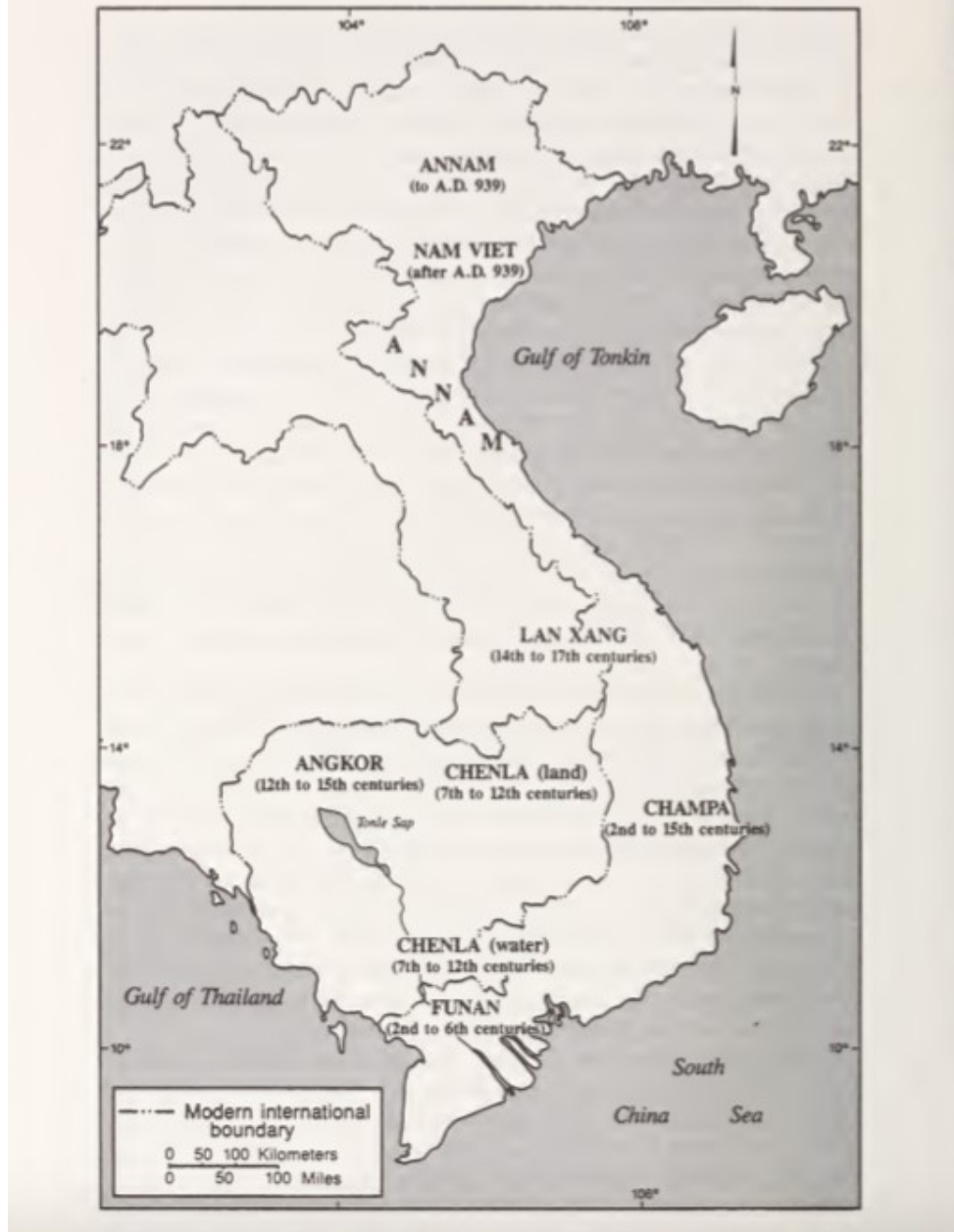
Foto autorka.



**Obrázek č. 2. Sochy lingamu ve svatyni k uctění ducha *Neak Ta*.**

Foto autorka.

*Cambodia: A Country Study*



**Obrázek č. 3. První státní útvary v oblasti dnešní Kambodže.**

Russell, Ross., *Cambodia. A Country Study*. Washington, D.C.: Federal Research Divison, Library of Congress, 1990, s. 8.

<https://www.loc.gov/resource/frdesty.cambodiacountrys00ross/?sp=48>

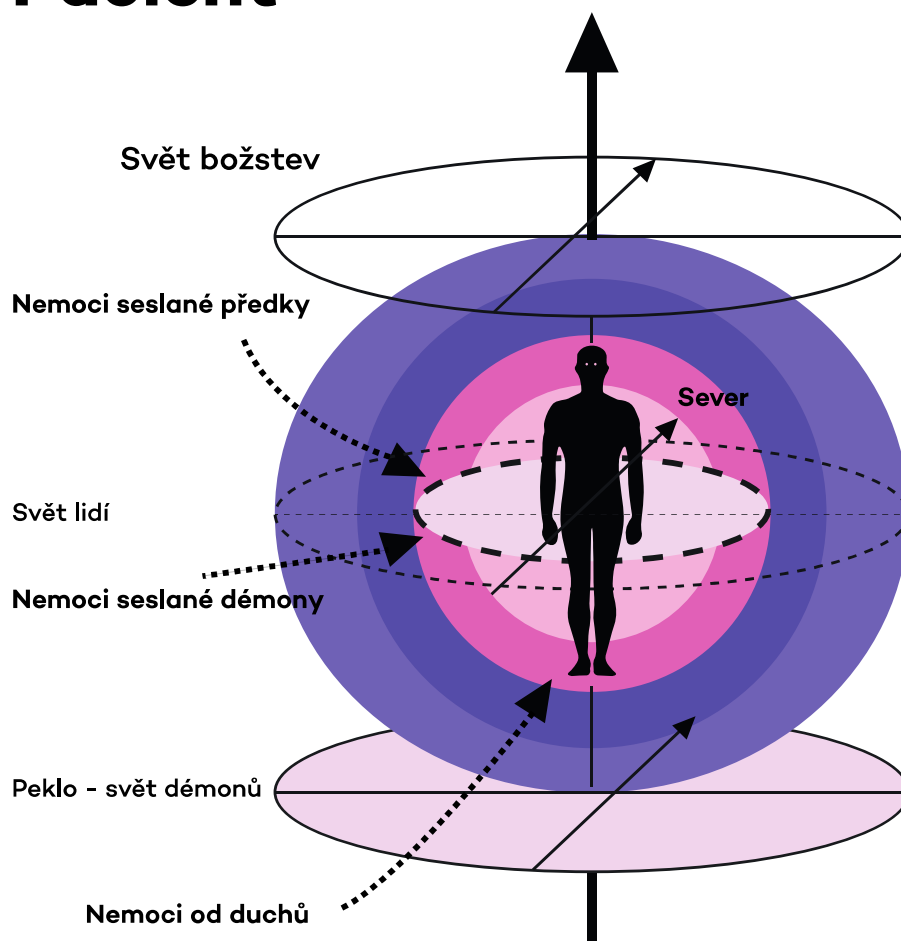


**Obrázek č. 4. Tradiční khmerský dům na kůlech, před kterým je umístěn oltář k uctění animistických duchů.**

Foto autorka.



# Pacient



**Obrázek č. 5. Schéma vzájemných vztahů mezi světem lidí a světem duchů v průběhu léčení podle Maurice Eisenbrucha.**

Eisenbruch, Maurice. "The ritual space of patients and traditional healers in Cambodia" in *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, vol. 79, no. 2, 1992, s. 283-316. [cit. 2019-09-4]. Dostupné z [https://www.persee.fr/doc/befeo\\_0336-1519\\_1992\\_num\\_79\\_2\\_1882](https://www.persee.fr/doc/befeo_0336-1519_1992_num_79_2_1882)





**Obrázek č. 6. Šaman před začátkem animistického léčebného rituálu před připraveným oltářem k uctění duchů.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 7. Šaman před začátkem animistického léčebného rituálu věští několika ženám z vesnice budoucnost.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 8. „Lod' duchů“, která slouží v rámci léčebného rituálu vyhánění zlého ducha z těla k tomu, aby vyprovodila zlé síly z těla nemocného člověka.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 9. Obětiny, které slouží v rámci léčebného rituálu vyhánění zlého ducha z těla k tomu, aby vyprovodily zlé síly z těla nemocného člověka.**

Foto autorka.





**Obrázek č. 10. Šaman odříkává modlitby před oltářem k uctění duchů v průběhu léčebného rituálu.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 11. Průběh léčebného animistického rituálu. Pacient drží obětiny k uctění duchů a za ním sedí šaman, který odříkává modlitby.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 12. Průběh léčebného animistického rituálu. Šaman zapaluje nit - pomyslné pouto zlých duchů k tělu nemocného člověka.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 13. Průběh léčebného animistického rituálu. Šaman váže nemocnému náramky, které představují amulety, aby v jeho těle zůstali už jen dobří duchové.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 14. Průběh léčebného animistického rituálu. Ženy, které při léčebném rituálu asistují šamanovi, odhání zlé duchy rozpuštěným palmovým cukrem.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 15. Průběh léčebného animistického rituálu. Šaman pronáší modlitby za uzdravení nemocného člověka.**

Foto autorka.





**Obrázek č. 16. Smuteční průvod v průběhu tradiční khmerské pohřební ceremonie.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 17. První den svatební ceremonie, kdy jsou na večer přizváni do domu nevěsty mniši, kteří odříkávají modlitby a žehnají štěstí novomanželskému páru.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 18. Socha královského ducha *Neak Ta* zpodobněný jako bůh Višnu, který se nazývá *Ta Reach* a nachází se v chrámu Angkor Wat.**

Foto autorka.





**Obrázek č. 19. Oltář k uctění *Tevody*, který se nazývá *Rean Tevoda* (pohled z boku) na dvoře městského domu v Siem Reap.**

Foto autorka.



**Obrázek č. 20. Oltář k uctění ducha domova *Chumneang Pteah*.**

<https://pjcoggan.wordpress.com/tag/chumneang-pteah/>





Obrázek č. 21. Oltář k uctění ducha *Mrieng Kongveal*.

<https://pjcoggan.files.wordpress.com/2015/07/dsf2041.jpg>



Obrázek č. 22. *Kru thnam* - šamanka - léčitelka ve vesnici Banteay Rasey, která míchá léky z bylin pro nemocného pacienta.

Foto autorka.



**Obrázek č. 23. Oslavy khmerského Nového roku ve Stříbrné pagodě v Phnompenhu, kde se v rámci hlavních rituálů staví stúpy z písku, které symbolizují konec roku.**

<https://www.tripsavvy.com/khmer-new-year-in-cambodia-chol-chnam-thmey-1629159>



**Obrázek č. 24. Svatyně k uctění ducha *Neak Ta* (Wat Katkanyaram) v Kambodži.**

Foto autorka.





Obrázek č. 25. Svatyňka, ve které je uctíván původně khmerský duch *Neak Ta* před Miếu Bà Chúa Xứ v jižním Vietnamu.

Foto autorka.